

CONTRIBUȚII LA ICONOGRAFIA LARILOR ÎN DACIA ROMANĂ

Lucia Țeposu-Marinescu

Iconografia larilor, divinități protectoare ale căminului și prin extindere ale comunității, s-a fixat după reforma lui Augustus din anul 7 a.Chr., când larul este asimilat lui *Genius Augusti*¹ și chiar dacă se pot intui unele influențe elenistice în reprezentarea larilor, opinia cercetătorilor este că nu avem de a face cu un tip iconografic eclectic, ci cu o creație iconografică romană, inspirată din modele elenistice².

Prima tipologie a reprezentărilor de lari a fost făcută de G. Wissowa³, care i-a împărțit în două mari categorii, după modul în care este redată mișcarea: *lares familiares* în poziție statică, cu cornul abundenței într-o mână și patera în cealaltă și *lares compitales* în pas de dans, cu rhyton în mâna dreaptă ridicată și pateră în cealaltă întinsă. Tipologia lui Wissowa a fost acceptată și de alți cercetători, printre care M. Floriani Squarciapino⁴ și de E. Thomas⁵ și contestată oarecum de H. Kunkel⁶. Astfel, ea constată că reprezentările larilor în plastica mică, spre deosebire de pictura murală, nu urmează tipuri precise. Analizând descoperirile de la Pompei distinge mai multe tipuri de lari: stând liniștit, îmbrăcat cu *trabea*, încălțat cu cizme, având coroană pe cap și ținând cornul abundenței și patera, cu o eșarfă patruleteră, cizme de piele, *rhyton* și *situla* sau îmbrăcat cu *peplos-tunica*, încălțat cu sandale și având ca atribute *rhyton* și *patera*. Recent își menține tipologia și enunță, fără a aduce argumentele de rigoare, că statuetele reprezentând lari datează din sec. I p.Chr.⁷. La rândul său și V. Galliazzo⁸ face o tipologie a larilor, în funcție de veșmânt. Cea mai nouă tipologie i se datorează lui V. Tran Tam Tinh⁹.

O privire asupra difuziunii larilor din bronz în Imperiul roman arată că frecvența lor este mai mare în Italia și provinciile vestice, că lipsesc în provinciile orientale și în cele două Moesii, că din Grecia se cunoaște o singură piesă¹⁰.

În Dacia s-au descoperit până acum 7 statuete de bronz reprezentând lari, analizate de C. Pop într-un studiu de sinteză publicat cu ani în urmă¹¹. Chiar dacă numărul pieselor nu s-a mărit decât cu un exemplar, o statueta descoperită la Micia în *horreum*¹², informația mai amplă la ora actuală permite o serie de considerații noi asupra iconografiei și cronologiei reprezentărilor de lari descoperite în Dacia.

În patrimoniul Muzeului Național de Istorie se află una dintre cele mai frumoase statuete de bronz găsite în Dacia. Este vorba despre un lar, descoperit la Sucidava. Piesa, care a făcut parte din colecția Muzeului Național de Antichități, a figurat în mai toate expozițiile internaționale cu tematică arheologică, organizate de țara noastră la Köln, Roma, Paris, Londra, Stockholm, fiind datată în sec. II – III și – mai recent pentru prima dată cu o altă încadrare cronologică – sec. I p.Chr.¹³. Inițial statueta a avut un soclu rectangular (5,8 × 3,4 cm), care nu se mai păstrează.

¹ Vezi: Wissowa, c.1868 – 1897; Floriani Squarciapino, 479 – 485; De Sanctis 1953, 237 – 243.

² Vezi de pildă Galliazzo 1979, 78 care trece în revistă diferite păreri privind originea larilor conform cărora la baza tipului "lar în pas de dans" ar sta reprezentări attice târzii ale lui Dionysos și ale lui Artemis, creații ale lui Kallimachos sau Nike a lui Paionios. El face apropierea între tipurile de lari și reprezentările lui Artemis și ale menadelor din perioada de început și de mijloc a epocii elenistice; Nagy 1989, 31 – 39.

³ Wissowa, c. 1868 – 1897.

⁴ Floriani Squarciapino, 479 – 485.

⁵ Thomas 1975, 4, 29 – 40.

⁶ Kunkel 1984, 125 – 130.

⁷ Kunkel 1999.

⁸ Galliazzo 1979, 77 – 82.

⁹ Tran Tam Tinh, 205 – 211.

¹⁰ Kaufmann-Heinimann 1998.

¹¹ Pop 1974, 599 – 607. Din repertoriul lui C. Pop am eliminat o piesă de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, considerată ca reprezentând un *lar familiaris* (Pop, Rusu 1978, 187 fig. 2; Alicu, Pop, Wollmann 1979, 123) deoarece din punctul nostru de vedere piesa reprezintă mai curând pe *Genius Populi Romani*. Vezi Kunkel 1970, nr. 278 pl. CXXIII.

¹² Țeposu-Marinescu 1982, 113 – 116.

¹³ Marinescu 1994, 199 nr. 75.

Descrierea noastră, poate mai nuanțată decât cea de acum câteva decenii, este următoarea: lar, cu trăsături adolescentine, în mișcare elegantă de dans, cu piciorul drept pășind în față și cu stângul tras înapoi atingând solul doar cu vârful degetelor. Ține în mâna dreaptă întinsă înainte *patera* și în stânga, ridicată sus și lateral, un *rhyton* cu cap de țap (după Tudor, cap de berbec). Are trăsături fine, frunte înaltă, ochii ușor oblici, probabil inițial încrustați cu argint sau pastă vitroasă, nasul lung și drept, gura cărnoasă întredeschisă cu colțurile lăsate în jos. Gâtul este lung, corpul zvelt și picioarele puternice. Părul pieptenat cu două rânduri de bucle suprapuse înconjoară capul ca o cunună. În dreptul frunții are două bucle mari, simetrice, și pe creștet o frunză trilobată. Buclele sunt separate în două rânduri de o panglică. Poartă o tunică scurtă bine deasupra genunchilor, cu mâneci până la cot și o hlamidă înfășurată ca un brâu în jurul taliei, fixată cu două noduri deasupra șoldurilor. Vestimentația este completată de o eșarfă care traversează spatele în diagonală, cu un capăt care trece peste antebrațul drept și alunecă pe partea dreaptă și cu celălalt capăt care se înfășoară pe umărul stâng și atarnă, apoi, liber, de-a lungul corpului până la tivul tunicii. Aceasta are pe piept două benzi verticale, încrustate cu aramă, semn că este vorba despre un lar *angusticlavius*. În picioare poartă *calcei*.

Tipul este atestat la Pompei, în casa negustorului de vinuri M. Memmius Auctus¹⁴.

Statueta are analogii la Verona¹⁵ – o piesă datată în sec. III p.Chr., prin comparație cu cea de la Sucidava, în Muzeul din Trieste – o piesă datată la sfârșitul sec. I și începutul sec. II și alta – datată “poate în sec. II”¹⁶, cu diferența că acești lari nu poartă eșarfă – și o piesă din Colecția Bellori de la Berlin¹⁷. O coafură asemănătoare cu larul de la Sucidava are unul dintr-o colecție particulară din SUA, Joseph Ternbach, datat în epoca flavică sau traianee¹⁸, dar cele mai apropiate analogii se găsesc în Maroc – o piesă de la Volubilis¹⁹ și în Muzeul din Köln – o piesă de proveniență necunoscută, datată în sec. II p.Chr.²⁰. Mișcarea elegantă a larului de la Sucidava se aseamănă cu a unuia din Gallia²¹ și cu a unuia de la Treviso, datați la sfârșitul sec. I și prima jumătate a sec. II p.Chr.²² În ciuda diferențelor de păreri optăm pentru datarea larului de la Sucidava în a doua jumătate a sec. I p.Chr.

Conținutul complexelor închise din orașele campaniene arată că de multe ori larii erau câte doi²³. Perechea larului de la Sucidava pare să se găsească în SUA, în Colecția Barbara și Lawrence Fleischmann²⁴. Este vorba despre o statueta, înaltă de 23 cm., care reprezintă un lar quasiidentific, de la coafură, la îmbrăcăminte și atribute, cu ochii încrustați cu argint. Diferența constă în poziția inversă a brațelor și respectiv a atributelor. Rhytonul larului din America își păstrează capacul. Statueta a fost datată în sec. III p.Chr.

Asemănător ca vestimentație și mișcare, dar inferior din punctul de vedere al stilului, este un lar de la Brădeni, jud. Sibiu.

Tot în tipul *lares compitales*, dar cu o vestimentație diferită în detalii – lipsește eșarfa, iar mantaua fixată la brâu are franjuri la poale și se desface în evantai de o parte și de cealaltă a șoldurilor, este o piesă din Transilvania, care a făcut parte din patrimoniul Muzeului Brukenthal²⁵, dar care, din păcate, a dispărut la Roma în 1970, larul de la Micia și unul de la Orlea, pierdut și el. Piese din Dacia au analogii în Italia (Trieste, o piesă scoasă din lacul Grado)²⁶, Macedonia²⁷, Biblioteca Națională din Paris²⁸, Muzeul de Artă din Rhode Island²⁹

¹⁴ Kaufmann-Heinimann 1998, 219 GFV 26, fig. 164.

¹⁵ Franzoni 1973, 144 nr. 121.

¹⁶ Cassola Guida 1978, 94, nr. 75; 95, nr. 76.

¹⁷ Bloch 1983, 21.

¹⁸ Mitten, Doeringer 1967, 263, nr.254.

¹⁹ Boube-Piccot 1967, 206 – 207, nr. 222, pl. 152 – 155.

²⁰ Ristow 1967, 223, C 103, pl. 66 = LIMC VI 1, 206, nr.21; VI 2, 97, nr. 21.

²¹ Rolland 1965, 80, nr. 128.

²² Galliazzo 1979, 94, nr. 75.

²³ Kaufmann-Heinimann 1998, 143 sq., fig. 106; Leibundgut 1976, 32 – 33; Adamo-Muscettola 1984, 9 – 32. Vezi și Frölich 1991, 120 – 121.

²⁴ True, Hamma 1994, 316 – 317, nr. 164.

²⁵ Pop 1969, 299 – 307.

²⁶ Cassola Guida 1978, 92 – 93, nr. 74.

²⁷ Velickovic 1972, 157 – 158 nr. 81 nu observă că larul are manta. De altfel, majoritatea cercetătorilor, cu excepția lui A. Nagy, consideră că larii au o tunică în evantai evazată și nu o manta prinsă în talie, fapt neîndoielnic, deoarece franjurile se observă doar lateral.

²⁸ Babelon, Blanchet 1895, 326, nr. 740.

²⁹ Gordon Mitten 1975 datează statueta mult prea târziu, în a doua jumătate a sec. III sau începutul sec. IV p.Chr.

Repertoriul statuetelor din Dacia se completează cu două reprezentări mai rare din punctul de vedere al iconografiei. Este vorba despre larii-copii, o piesă descoperită într-o construcție romană interpretată drept *villa rustica* de la Deva³⁰ și altă piesă de la Romula³¹. Ceea ce caracterizează aceste statuete este forma durdulie a corpului, moțul (*cirrus*) de pe creștet, zuluful de la spate, faptul că tunica este încinsă mai jos de talie, că nu poartă eșarfă sau manta și că tunica face în față falduri în formă de Y. Atributele acestor larii sunt rhytonul, celălalt pierdut putând să fie o *situla*, pateră sau ciorchine de strugure. C. Pop³² crede că, pe baza manierei similare de redare a faldurilor la unele statuete de bronz de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, poate localiza aici un atelier. În fapt piese similare s-au găsit la Augst, Vindonissa, Geismar, Ely, Montorio Veronese, Como³³.

Analizând acest tip de lar A. Kaufmann-Heinimann³⁴ constată o relativă concentrare a lui în Europa centrală și de Est, în timp ce în sudul Galliei și al Italiei acest tip lipsește, și totuși emite ipoteza că piesele din Dacia par lucrări ale unor artiști italici sau din sudul Galliei. Ea datează cele două statuete descoperite la Augst în sec. I/II. La rândul ei, M. Bolla, care publică o statueta cu proveniență necunoscută din Cabinetul Numismatic din Milano, ținând seama de contextul arheologic în care s-au găsit piesele de la Montorio Veronese datat în a doua jumătate a sec. II – începutul sec. III, propune pentru larii-copii această dată³⁵.

Din punctul nostru de vedere datarea este prea târzie. Credem că statuetele înfățișând larii-copii au fost executate într-un atelier din Italia centrală sau nord-estică în a doua jumătate a sec. I – prima jumătate a sec. II și că reprezintă o contaminare între reprezentările de Eroses și cele de larii.

O privire asupra iconografiei larilor arată că până acum nu este atestat în Dacia tipul de lar îmbrăcat cu *trabea*, având un capăt care trece peste cingătoare și cade în față făcând falduri în zig-zag. R. Stupperich³⁶, atribuie această grupă (*trabea cinctu Gabino*) unuia sau mai multor ateliere medio sau sud-italice din sec. I p.Chr. În ceea ce privește reprezentările de larii cu mantaua în evantai adoptăm și noi părerea lui V. Galliazo³⁷, după care statuetele cu veșmânt în evantai au fost realizate în prima jumătate a sec. II p.Chr. la Aquileia. Fapt este că tipul de lar cu cunună din frunze de laur și manta în evantai nu este atestat în orașele din Campania³⁸.

Revenind la reprezentările de larii din Dacia, având drept criteriu vârsta și vestimentația, propunem următoarea tipologie:

I. Lar în pas de dans, cu tunica încinsă la brâu, mantaua înodată în talie și cazând drept pe șolduri, cu sau fără eșarfă, cizme în picioare, *rhyton* într-o mână și pateră în cealaltă (larul de la Sucidava și cel de la Brădeni).

II. Lar în pas de dans, tunică încinsă la brâu, manta în evantai, ținând *rhyton* și *patera*, cu sau fără cunună din frunze de laur (larul din Transilvania, acum dispărut; larii de la Micia și Orlea).

III. Lar copil, în pas de dans, îmbrăcat cu tunică și ținând *rhyton*-ul într-o mână (larul de la Deva și larul de la Romula).

În ceea ce privește cronologia credem că statuetele de la Sucidava și cea pierdută din Transilvania pot fi date aproape cu certitudine în sec. I p.Chr. și că celelalte pot fi încadrate cronologic la sfârșitul sec. I și începutul sec. II (larii de la Micia, Orlea și Brădeni), iar larii-copii în a doua jumătate a sec. I p.Chr.

O încercare de încadrare cronologică a reprezentărilor de larii au făcut St. Boucher și H. Oggiano-Bitar³⁹ Referindu-se la larii copii din Dacia afirmă că statuetele datează din sec. I p.Chr. și pentru că nu se găsesc în altă parte, provin dintr-un atelier local. Credem că statuetele de larii, atât cele de calitate, cât și cele mai neizbutite stilistic provin din ateliere situate în Italia (Industria, Aquileia).

Din repertoriul larilor am eliminat o piesă de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa reprezentând un bărbat tânăr drapat la partea inferioară a corpului, cu cizme în picioare și ținând cornul abundenței, deoarece credem

³⁰ Mărghitan, Pop 1971, 67 – 68.

³¹ Petolescu, Chișu 1974, 62, nr. 9, fig. 9.

³² Pop, Rusu 1978, 187.

³³ Vezi Bolla 1997, 47, notele 255 – 256.

³⁴ Kaufmann-Heinimann 1994, 35 – 36.

³⁵ Kaufmann-Heinimann 1994, 46 – 47 nr. 15.

³⁶ Stupperich 1988, 99, apud Kaufmann-Heinimann, 1998.

³⁷ Galliazo 1979, 82.

³⁸ Vezi Kaufmann-Heinimann 1998, 209 – 226.

³⁹ Boucher, Oggiano-Bitar 1995. Larii-copii nu se găsesc doar în Dacia. *Exempli gratia* amintim un lar copil cu rhyton și pateră, dar cu cunună pe cap în Muzeul Kestner din Hannover (vezi Menzel 1964, 16, nr. 18, pl. 7) și unul la Trento (vezi Walde Psenner 1983, 49).

că reprezintă mai curând pe *Genius Populi Romani*⁴⁰. În schimb la acest repertoriu s-ar putea adăuga o piesă de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa reprezentând un copil grăsuț, cu moț pe frunte, îmbrăcat cu tunică și manta în evantai și care ținea în mâna dreaptă lăsată în jos, eventual, o *situla*, brațul stâng fiind ridicat, îndoit din cot și mâna dusă spre gură⁴¹. Gestul este nefiresc și A. Kaufmann-Heinimann ne-a sugerat că ar putea fi vorba despre o greșală de turnare. Oricum tipul iconografic ar putea să indice o legătură între larii-copii și geniile bacchice⁴², mai ales că ciorchinele de strugure este un atribut al lariiilor, după cum o arată două piese de la Augst⁴³. Apropierea cu religia dionysiacă nu se oprește aici. După A. Nagy⁴⁴ ansamblul rhyton-phială este o schemă iconografică dionysiacă, care împreună cu cununa de laur, dansul legat de *Compitalia*, sărbătoare campestră, unde larii erau adorați ca divinități ale fertilității, toate privite în conexiune, trimit la cultul morților din mediul dionysiac.

Fapt este că până acum nu s-au găsit reprezentări de larii în provinciile orientale ale Imperiului și nici în cele două Moesii. Din Grecia provine doar o statueta reprezentând un larii descoperită în Epir. Încercând o explicație a acestei situații presupunem că poate fi vorba fie despre o lacună de cercetare, fie de o altă formă de romanizare sau sunt valabile ambele explicații.

CATALOG

1. Larii. SUCIDAVA (Corabia, jud. Olt). MNIR – București Inv. 15926. Î. 21 cm. Starea de conservare bună. Statueta este turnată gol. Patină brună aurie. Fig. 1.
Tudor 1945 – 1947, 192, nr. 33, pl. I, fig. 37; Marinescu 1994, 199, nr. 75.
2. Larii. Transilvania. Odinioară în Muzeul Brukenthal – Sibiu. Inv. A 2727. Î. 16,4 cm. Starea de conservare bună, lipsesc doar attributele. Statueta este turnată gol. Patină verde închis.
Pop 1969, 299 – 307.
3. Larii. Orlea, jud. Olt. Piesă pierdută. A făcut parte din Colecția Georgescu-Corabia. Î. 7 cm.
Tudor 1937 – 1940, 356, nr. 9, fig. 6.
4. Larii. Brădeni, jud. Sibiu. Muzeul Național de Istorie al Transilvaniei Cluj-Napoca. Inv. I 1865 (v. 1978). Î. 6,4 cm. Piesa are o stare proastă de conservare, lipsesc antebrațele și picioarele de la gambe în jos. Statueta este turnată plin. Patină cenușie închisă.
Pop 1974, 599 – 601 fig. 1 a–b.
5. Larii. MICIA (Veșel, jud. Hunedoara). MNIR. Inv. 157038. Î. 15,5 cm. Starea de conservare bună, lipsă atributul din mâna stângă. Statueta este ușor deformată, partea posterioară aplatizată. Corpul este turnat gol, picioarele sunt turnate plin. Patină verde. Fig. 2.
Țeposu-Marinescu 1982, 113 – 116.
6. Larii. Deva, jud. Hunedoara. Inv. 25490. Î. 10,5 cm. Starea de conservare bună. Statueta este turnată plin. Patină brună aurie. Fig. 3.
Mărghitan, Pop 1971, 67 – 68 fig. 1; Boucher, Oggiano-Bitar 1995, 238 fig. 8a.
7. Larii. ROMULA (Reșca, jud. Olt). Muzeul Romaniștilor – Caracal. Inv. 2437. Starea de conservare precară, lipsesc laba piciorului drept și mâna dreaptă. Statueta este turnată plin. Patină cenușie. Fig. 4.
Pop 1974, 603, nr. 4, fig. 4.

⁴⁰ Vezi *supra* nota 11.

⁴¹ Pop, Rusu 1978, 185 – 187 fig. 1; Alicu, Pop, Wollmann 1979, 122, nr. 277, pl. CXXII.

⁴² Stuveras 1969.

⁴³ Kaufmann-Heinimann 1994, 34 – 35, nr. 31.

⁴⁴ Nagy 1989, 38.

Bibliografie

- Adamo-Muscettola S. 1984, *Osservazioni sulla compositione dei Larari con statuette in bronzo di Pompei ed Ercolano*, în *Toreutik und figürliche Bronzen römischer Zeit. Akten der 6.Tagung über antike Bronzen*, Berlin 1980, 9 – 32.
- Alicu, D., Pop, C., Wollmann, V. 1979, *Figured Monuments from Sarmizegetusa*, BAR International Series 55.
- Babelon, E., Blanchet, J.A. 1895, *Catalogue des Bronzes antiques de la Bibliothèque Nationale, Cabinet des Médailles*, Paris.
- Bloch, P. 1983, *Bronzen von der Antike bis zur Gegenwart. Eine Ausstellung der Stiftung Preussischer Kulturbesitz Berlin aus den Beständen ihrer Staatlichen Museen*, Berlin.
- Bolla, M. 1997, *Bronzi figurati romani nelle Civiche raccolte archeologiche di Milano*, Rassegna di Studi del Civico Museo Archeologico e del Civico Gabinetto Numismatico di Milano, Suppl. XVII, Milano.
- Boube-Piccot, C. 1969, *Les bronzes antiques du Maroc. I. La statuaire*, Maroc.
- Boucher, St., Oggiano-Bitar, H. 1995, *Les Lares des Provinces romaines. Essai de datation*, în *Ancient Bronzes. Acta of the 12th International Congress, Nijmegen 1992*.
- Cassola Guida, P. 1978, *Bronzetti a figura umana dalle collezioni dei Civici Musei di Storia ed Arte di Trieste*, Trieste.
- De Sanctis, G. 1953, *Storia dei Romani*, IV/2, 1, Roma.
- Floriani Squarciapino, M, s.v. *Lari* în Enciclopedia dell'Arte Antica Classica e Orientale IV, 479 – 485.
- Franzoni, L. 1973, *Bronzetti romani del Museo Archeologico di Verona*, Venezia.
- Galliazzo, V. 1979, *Bronzi romani del Museo Civico di Treviso*, Roma.
- Gordon Mitten, D. 1975, *Classical Bronzes. Museum of Art Rhode Island School of design*, Rhode Island.
- Gordon Mitten, D., Doeringer, S.F. 1967, *Master Bronzes from the Classical World*, Mainz.
- Kaufmann-Heinimann, A. 1994, *Die römischen Bronzen der Schweiz. V. Neufunde und Nachträge*, Mainz.
- Kaufmann-Heinimann, A. 1998, *Götter und Lararien aus Augusta Raurica. Herstellung, Fundzusammenhänge und sakrale Funktion figürlicher Bronzen in einer römischen Stadt*, Forschungen in Augst 26, Augst.
- Kunckel, H. 1970, *Der römische Genius*, RömMitt, Ergänzungsheft 20.
- Kunckel, H. 1984, *Fundzusammenhänge von Larenstatuetten im Nationalmuseum von Neapel*, în *Toreutik und figürliche Bronzen römischer Zeit. Akten der 6.Tagung über antike Bronzen*, Berlin 1980, 9 – 32, 125 – 130.
- Kunckel, H. 1999, *Comunicare la Antike Bronzen. Werkstattkreise. Figuren und Geräte. 14 Internationaler Kongress, Köln 21 – 22 September*.
- Leibundgut, A. 1976, *Die römischen Bronzen der Schweiz. II. Avenches*, Mainz.
- Mărghitan, L., Pop, C. 1971, *Două piese sculpturale de bronz recent descoperite la Deva și Geoagiu*, Sargetia 8, 67 – 71.
- Marinescu, L. 1994, *Goldhelm, Schwert und Silberschätze. Reichtümer aus 6000 Jahren Rumänischer Vergangenheit*, Frankfurt am Main.
- Menzel, H. 1964, *Römische Bronzen. Bildkataloge des Kestner-Museums Hannover*, VI, Hannover.
- Nagy, A. 1989, *Une statuette de lare dans la Collection des Antiquités*, Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts 70 – 71, 31 – 39.
- Petolescu, C.C., Chișu Șt. 1974, RMM 3.
- Pop, C. 1969, *Un lar angusticlavius în Muzeul Brukenthal*, StComSibiu 14, 299 – 307.
- Pop, C. 1974, *Un lar în Muzeul de Istorie al Transilvaniei*, Apulum 12, 599 – 607.
- Pop, C., Rusu, A. 1978, *Două statuete cu zeii lares de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, Apulum 16, 185 – 188.
- Ristow, G. 1967, *Römer am Rhein. Ausstellung des Römisch-Germanischen Museum Köln*.
- Rolland, H. 1965, *Bronzes antiques de Haute Provence (Basses-Alpes, Vaucluse)*, Gallia XVIII Suppl. Paris.
- Stupperich, R. 1988, *Untersuchungen zu den figürlichen römischen Metallarbeiten anhand der Importfunde aus dem freien Germanien*. Unveröffentlichte Habilitationsschrift, Münster.
- Thomas, E. 1975, *Laren und Lararien aus Pannonien*, Antike Welt 6, 4, 29 – 40.
- Tran Tam Tinh, V. s.v., *Lares*, în *Lexikon Iconographicum Mythologiae Classicae*, VI/1, 205 – 211.
- True, M., Hamma, K. 1994, *A Passion for Antiquities. Ancient Art from the Collection of Barbara and Lawrence Fleischmann*, Malibu.

- Tudor, D. 1937 – 1940, *Quelques découvertes archéologiques de la Dacie Inférieure*, Dacia 7 – 8, 353 – 357.
 Tudor, D. 1945 – 1947, *Sucidava III*, Dacia 12, 145 – 208.
 Velickovic, V. 1972, *Petits bronzes figurés romains au Musée National Beograd*, Antiquité IV, Belgrad.
 Walde Psenner, E. 1983, *I bronzetti figurati antichi del Trentino*. Patrimonio storico e artistico del Trentino VII, Trento.
 Wissowa, G. s.v., *Lares*, în *Ausführliches Lexikon der griechische und römische Mythologie* (ed. Roscher W.H.) II/2, c.1868 – 1897.

Contributions à l'iconographie des lares dans la Dacie romaine

Résumé

L'auteur s'occupe des problèmes concernant l'origine du type iconographique, la typologie, les analogies et la chronologie des lares en bronze.

Il y a sept statuettes, découvertes en Dacie qui représentent avec certitude des lares, mais, malheureusement on n'a pas trouvé jusqu'à présent des laraires. Les statuettes peuvent être incadrées en trois types, selon l'âge et la vestimentation des lares.

I. Lar en pas de dans, la tunique courte, le manteau autour de la taille, fixé par deux noeuds, avec ou sans écharpe, bottines. Il tient le rhyton dans la main élevée et la patera dans l'autre (Le lar de Sucidava et le lar de Brădeni).

II. Le lar de Sucidava date de la seconde moitié du Ier siècle ap. J.-C.

III. Lar en pas de dans, tunique courte, retenue à la taille par le manteau évasé, sandales, avec ou sans couronne de feuilles sur la tête, rhyton et patera (les lares de Transylvanie, de Micia et de Orlea.

IV. Les statuettes peuvent être datées de la fin du Ier et du début du IIe siècle ap. J.-C.

V. Lar-enfant en pas de dans, tunique courte, retenue à la taille par un ceinture, sandales, rhyton et patera (le lar de Deva et le lar de Romula).

Les statuettes peuvent être datées de la seconde moitié du Ier siècle ap. J.-C.

En Dacie il n'est pas encore attesté le type de lar dont les pans passent sous la ceinture en designant un sinus souple. Les pièces trouvées en Dacie ont été confectionnées, probablement, en Italie centrale ou de nord-est .

Figure no 1

Figure no 2

Figure no 3

Figure no 4

